

DİJİTAL BOŞANMA BAĞLAMINDA HOLLANDA'DA GELİŞTİRİLEN ÇEVİRİM İÇİ UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM ARAÇLARI (Rechtwijzer uit elkaar ve Uitelkaar.nl) ve TÜRK HUKUKU BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

*Online Dispute Resolution Tools Developed in the Netherlands
in the Context of Digital Divorce (Rechtwijzer uit elkaar and Uitelkaar.nl)
and Their Assessment under Turkish Law*

Gamze TURAN BAŞARA*

Özet

Geleneksel boşanma prosedürleri, teknolojik gelişmelerle birlikte değişime uğramaya başlamıştır. Bu kapsamda çeşitli ülke hukuklarında çevrim içi boşanma uyuşmazlığı çözüm araçları geliştirilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Dijital boşanmaya yönelik özellikle Hollanda'da önemli gelişmeler yaşanmaktadır. Bu çalışma, dijital boşanma bağlamında uyuşmazlık çözüm aracı olarak Hollanda'da geliştirilen *Rechtwijzer uit elkaar* ile halefi *Uitelkaar.nl* örneklerinin incelenmesini konu almaktadır. Mevcut çevrim içi boşanma platformlarının yalnızca düşük çatışmalı boşanmalarla sınırlı kaldığını, yüksek çatışmalı boşanmalar için ise dava yönetim sistemlerine dönüştürülerek farklı disiplinlerden uzmanların sürece katılımını kolaylaştıracak şekilde yeniden yapılandırılmaları gerektiği değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, tarafların hak ve menfaatlerini koruyacak, süreçleri daha etkin ve erişilebilir kılabilecek yenilikçi çözümler geliştirmek amacıyla çok sayıda pilot uygulama yapılmasına ihtiyaç vardır. Hollanda'da uygulanan çevrim içi boşanma platformları Türk hukuku bakımından değerlendirildiğinde, mevcut yasal düzenlemeler kapsamında Türk boşanma sisteminde dijital boşanmanın, mahkemesiz boşanma biçiminde gerçekleşmesinin mümkün olmadığı, ancak usul ekonomisi sağlamak ve uyuşmazlık çözümünü destekleyerek boşanma sürecini hızlandırmak amacıyla çevrim içi boşanma araçlarının entegrasyonunun fayda sağlayacağı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Dijital boşanma, çevrim içi uyuşmazlık çözüm araçları, yüksek çatışmalı boşanma, *Rechtwijzer uit elkaar*, *Uitelkaar.nl*

Abstract

Traditional divorce procedures have begun to undergo transformation in parallel with technological developments. In this context, several jurisdictions have introduced and implemented online divorce resolution tools. Significant progress has been made, particularly in the Netherlands, in the field of digital divorce. This article provides an analysis of the Dutch platforms *Rechtwijzer uit elkaar* and its successor *Uitelkaar.nl*, both of which were developed in the context of digital divorce. It is argued that existing online divorce platforms remain limited to low-conflict divorces,

➤ Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 05.09.2025

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 30.10.2025

* Doç. Dr., Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Medeni Hukuk Ana Bilim Dalı Öğretim Üyesi, Ankara/Türkiye, E-posta: gamzeturan@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-7729-6039>

and that for high-conflict cases they should be restructured into case management systems that facilitate the involvement of multidisciplinary experts. In this regard, further pilot projects are needed to develop innovative solutions that protect the rights and interests of the parties while making divorce proceedings more efficient and accessible. When evaluated from the perspective of Turkish law, it can be observed that, under the current legal framework, digital divorce cannot take place in the form of divorce without a court judgment. However, the integration of online divorce tools may prove beneficial in terms of procedural economy, supporting dispute resolution, and expediting divorce proceedings.

Keywords: Digital divorce, online dispute resolution tools, high-conflict divorce, *Rechtwijzer uit elkaar*, *Uitelkaar.nl*.

GİRİŞ

Dijitalleşmenin, hukuki uyuşmazlık çözüm yöntemlerini nasıl şekillendirdiği hususunda çok sayıda akademik çalışma bulunmaktadır. Buna karşılık, dijitalleşmenin boşanma ve ayrılık süreçlerine dâhil olan kişiler üzerindeki etkileri konusunda yapılan araştırmalar sınırlı kalmıştır. Bu çalışmada, özellikle düşük çatışma düzeyine sahip boşanmalarda, anlaşmaya varmak için yapıcı bir biçimde iletişim kurabilen taraflara yönelik¹ Hollanda'da geliştirilmiş olan "*Rechtwijzer uit elkaar*" adlı çevrim içi uyuşmazlık çözüm aracı ya da platformu incelemiştir. "*Rechtwijzer uit elkaar*" ifadesi Türkçeye "boşanma sürecinde olanlar için hukuki rehber ya da yol haritası" olarak çevrilebilir.

Düşük çatışmalı boşanma davaları için geliştirilen bu çevrim içi platformdan sonra yüksek çatışmalı boşanma davalarında dijital unsurların uyuşmazlık çözümüne katkı sağlayıp sağlayamayacağı konusunda tartışmalar başlamıştır. Bu bağlamda, yüksek çatışmalı boşanma ve ayrılık süreçlerinde dijitalleşmenin etkilerinin değerlendirilmesi önem arz etmektedir.

Boşanma ve ayrılık süreçleri, çoğunlukla uzun süren çekişmeli yargılamalar ve yoğun duygusal sarsıntılarla anılmaktadır. Ancak dijital çağda bu alan önemli bir dönüşüm geçirmektedir. Özellikle düşük çatışmalı boşanmalarda, teknolojik araçların, çevrim içi uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının ve boşanma platformlarının kullanıldığı ülke uygulamalarında süreç daha şeffaf ve hızlı hâle gelmiş; tarafların özgüveninin arttığı yönünde bulgular elde edilmiştir.² Aile hukukunda uyuşmazlık çözümüne ilişkin dijital gelişmeler, kişilerin sorunlarını adil ve zamanında çözebilmelerine imkân tanımayı hedeflediğinden teşvik edici nitelikte olduğu değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada, düşük çatışmalı boşanma davaları için geliştirilen çevrim içi platformlar incelendikten sonra, bu platformların yüksek çatışmalı boşanma da-

¹ Bregje Dijksterhuis ve Tim Verheij, 'The Added Value of The Dutch Online Divorce Resolution Tools *Rechtwijzer uit elkaar* and successor *Uitelkaar.nl* for High-Conflict Divorcees' (2024) [4] *FamPra.ch* 963, 963.

² Esme A. Bickel, Maria A. J. van Dijk ve Ellen Giebels, *Online Legal Advice and Conflict Support: A Dutch Experience* (University of Twente 2015) 36.

valarında olası faydaları ele alınacaktır. Bu kapsamda, Rechtwijzer uit elkaar ve halefi Uitelkaar.nl'nin işleyiş mekanizması ve fonksiyonları incelenecektir. Ayrıca bu platformun gelişim süreci ve Uitelkaar.nl'nin getirdiği yenilikler açıklanacak; diğer ülkelerde boşanma süreçlerinde kullanılan çeşitli teknolojik uygulamalara yer verilecektir. Makalede, ayrıca dijital araçların yüksek çatışmalı boşanma ve ayrılıkların çözümüne nasıl olumlu katkı sağlayabileceğine dair ihtimallerin ortaya konulması hedeflenmektedir.

Son olarak, çevrim içi boşanma platformlarının fayda ve sınırlamalarını tartışarak; yüksek çatışmalı boşanma ve ayrılık davalarının çözümünde kullanılabilecek çevrim içi uyuşmazlık çözüm unsurlarının nasıl uyarlanabileceğine ilişkin önerilerde bulunulacaktır.

I. DİJİTAL BOŞANMA KAVRAMI VE USULÜ

Dijital boşanma kavramı, teknolojideki gelişmelerin boşanma sürecine etkisi bağlamında ortaya çıkmıştır. Geleneksel boşanma usullerinin yerini zamanla farklı düzenlemeler almış ve buna bağlı olarak yeni boşanma usulleri uygulanmaya başlanmıştır. Teknolojik gelişmeler sayesinde hızlı ve basit boşanma usulleri geliştirilmiştir. Zira taraflar bakımından boşanmanın kısa sürede gerçekleşmesi onların gelecekteki yaşamlarına yön verebilmeleri bakımından son derece önemlidir.³

Dijital boşanma usulü, eşlerin boşanma ve boşanmanın mali sonuçları ile çocuklara ilişkin konularda anlaşmaları durumunda, fiziksel olarak bir araya gelmelerine ihtiyaç olmaksızın boşanabilecekleri, etkin bir boşanma yolu olarak görülmektedir.⁴

Dijital boşanma, boşanma prosedürünün büyük oranda çevrim içi ortama taşınarak tarafların fiziksel olarak bir araya gelmesinin doğurabileceği olumsuzlukları en aza indirmek amacıyla geliştirilmiştir. Dijital boşanmada, tarafların boşanmaya ilişkin belge ve bilgileri, belirli platformlar aracılığıyla çevrim içi ortama kaydetmek suretiyle yürüttükleri bir süreç söz konusudur.⁵ Boşanma taleplerinin çevrim içi dijital bir ortama aktarılmasıyla başlayan dijital boşanma usulünde, sürecin sonunda mahkemenin boşanma anlaşmasını onaylamasıyla boşanma gerçekleşmektedir. Burada dikkat çekici olan, taraflar fiziksel olarak bir araya gelmek zorunda olmaksızın boşanmaya hükmedilebilmesidir.⁶

³ Nitekim Anayasa Mahkemesi güncel tarihli kararında, 9 yıldır devam eden boşanma yargılaması bakımından devletin boşanma davalarını makul sürede sonlandırma yükümlülüğünü yerine getirmediğine ve Anayasa'nın 20. ve 41. maddelerinde güvence altına alınan evlenme hakkının ihlal edildiğine hükmetmiştir (Nurcan Çelik ve diğerleri, B no 2022/22017, (AYM, 14.05.2025).

⁴ Emrah Aktürk, 'Mahkeme Dışı Boşanmanın Türk Hukukunda Uygulanması İmkânının Değerlendirilmesi' 2025 11 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 31, 45.

⁵ Seldağ Güneş Peschke, 'Dijital Boşanmaya İlişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları' 2018 IV [1] KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi 121, 129.

⁶ Güneş Peschke (n 5) 130.

Dijital boşanma, Hollanda ve Birleşik Krallık'ta uygulanmaya başlamış ve uygulanmaya başlandığı tarihten itibaren önemli ölçüde gelişme kaydetmiştir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Hollanda örneğinde çevrim içi platformlar aracılığıyla boşanma başvurusuna olanak verilmesiyle birlikte bir taraftan boşanmaya hükmedilmesi için geçen süreler kısalmışken diğer taraftan boşanma masrafları azalmıştır.

Dijital boşanmada tarafların başvuru formunu eksiksiz doldurup sisteme yüklemeleriyle başlayan süreç, tarafların yapmış oldukları anlaşmayı mahkemenin sistemine aktarması ve mahkemenin boşanma ve sonuçlarına ilişkin anlaşmayı onaylamasıyla tamamlanır. Bu yönüyle dijital boşanma, bir çok ülke hukukunda ve ülkemizde uygulanan anlaşmalı boşanmaya benzemektedir. Almanya'da anlaşmalı boşanma söz konusu olduğunda boşanma başvurusunun çevrim içi olarak yapılması kısmen mümkündür. Bununla birlikte boşanma dilekçesinin aile mahkemesine sunulması yetkili bir avukat tarafından yapılmalıdır. Zira Alman hukukunda boşanma davalarında avukatla temsil zorunludur (FamFG, § 114/1). Ayrıca boşanma yargılamasında hâkim eşlerin şahsen mahkemede hazır bulunmalarını emreder ve onları dinler (FamFG, § 128/1). Bununla birlikte, avukatla çevrim içi yazışmaların mümkün olması, randevuya gerek kalmaması ve belgelerin çevrim içi gönderilebilmesi gibi nedenlerle, boşanma süreci daha kısa sürede tamamlanabilmektedir.⁷

Boşanma davalarının çevrim içi uyuşmazlık çözümüne elverişli olduğu kabul edilmektedir. Zira taraflar, fiziksel olarak araya gelmeseler dahi birbirlerini yeterince tanımakta ve bu sayede karşı tarafın davranışlarını ve motivasyonlarını değerlendirebilmektedir. Bu durum, yapıcı bir anlaşmaya ulaşma ihtimalini artırmaktadır. Bununla birlikte, boşanma süreci çoğu zaman tarafların yoğun duygusal katılımını içermekte olup bu unsur, tarafların dikkatinin çözülmesi gereken hukuki ve pratik meselelerden uzaklaşmasına yol açabilmektedir. Çevrim içi uyuşmazlık çözüm araçları ise tarafları, çatışmanın duygusal boyutlarından ziyade çözüme kavuşturulması gereken somut konulara yönlendirmektedir.⁸

II. RECHTWIJZER UIT ELKAAR'IN VE UITELKAAR.NL'İN ÇALIŞMA USULÜ

Rechtwijzer uit elkaar, 2012 yılında tarafların boşanma ve ayrılık süreçlerini, geleneksel mahkeme yollarına başvurmaksızın yönetebilmelerine yardımcı olmak amacıyla geliştirilmiştir. Platform, kullanıcıya aşamalı rehberlik sağlayan bir yapı sunmuş; kanuni hak ve yükümlülükler hakkında bilgi vermiş; tarafların müzakere

⁷ Christiane Eichenberg, Jessica Huss ve Cornelia Küsel, 'From Online Dating to Online Divorce: An Overview of Couple and Family Relationships Shaped Through Digital Media' 2017 39 [4] Contemporary Family Therapy 249, 255.

⁸ Martin Gramatikov ve Laura Klaming, 'Getting Divorced Online: Procedural and Outcome Justice In Online Divorce Mediation' 2012 14 [1] Journal of Law & Family Studies, 97, 100.

ve arabuluculuk yoluyla anlaşmaya varmalarını desteklemiştir. Rechtwijzer uit elkaar, 2018 yılında faaliyetini sonlandırmıştır.⁹ Ardından, sosyal girişim Justice42, platformu yeniden yapılandırarak Uitelkaar.nl adı altında faaliyete geçirmiştir.

Rechtwijzer uit elkaar, geniş kapsamlı bir platform olup bilgilendirme ve danışmanlık hizmetlerinin yanı sıra, arabuluculuk ve diğer uyuşmazlık çözüm yöntemlerini de bünyesinde barındırmaktaydı. Böylece odak noktası yalnızca uyuşmazlık çözümü değil, aynı zamanda tarafların kendi kendini güçlendirmesi (self-empowerment) olmuştur. Ayrıca Rechtwijzer uit elkaar, daha erişilebilir ve maliyet açısından daha verimli bir hukuki yardım sisteminin gerçekleştirilmesinde bir araç olarak görülmüştür.¹⁰

Uitelkaar.nl ve onun öncülü olan platform benzer bir işleyişe sahiptir. Kullanıcıların izlediği aşamalar şu şekilde özetlenebilir¹¹:

1. Taraflardan biri “ön bilgi (giriş)” modülünü doldurarak başlar. Ardından diğer taraf da aynı modülü doldurmak üzere davet edilir.
2. Her iki tarafın giriş modülünde verdiği yanıtlara göre, sistem otomatik olarak farklı bölümlerden (çocuklar, nafaka, mal paylaşımı gibi) oluşan bir “boşanma planı” taslağı üretir.
3. Taraflar, bu boşanma planı üzerinde değişiklik yapabilir; birbirleriyle çevrim içi sohbet edebilir; gerekirse arabuluculuk, hukuki veya mali danışmanlık talep edebilir. Ayrıca, nafaka hesaplamalarına ilişkin danışmanlık da platform üzerinden sunulmaktadır. Belgeler ve diğer bilgiler gerektiğinde sisteme yüklenebilir. Arabulucular ve avukatlar, tarafların anlaşmaya varmalarına destek olmak için platforma bağlanabilmektedirler.
4. Tarafların anlaşmaya varması halinde, tam bir boşanma planı oluşturulur ve avukat tarafından incelenir. Avukat, gerekli gördüğünde taraflardan ek bilgi sağlamalarını veya bazı hususların yeniden değerlendirmelerini isteyebilir.
5. Avukat incelemesinden sonra hazırlanan plan, boşanmayı kesinleştirmek için mahkemeye sunulur.

Uitelkaar.nl, boşanma sürecini sadeleştirmeyi ve kullanıcı dostu bir platform sunmayı amaçlamaktadır. Bu platform, kişilerin hak ve yükümlülüklerini daha iyi anlamalarına imkân tanımakta; belgelerin kolay yönetimini ve genel olarak sürecin şeffaf takibini mümkün kılmaktadır. Ayrıca çevrim içi uyuşmazlık çözümü, fiziksel mevcudiyet ve bürokratik işlemleri azalttığından görece daha düşük maliyet-

⁹ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 965.

¹⁰ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 965.

¹¹ Uitelkaar.nl, platformunun işleyişi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., <https://uitelkaar.nl/hoe-werkt-het?gad=1&gclid=Cj0KCQjwhL6pBhDjARIsAGx8D5-Jo_smgZODdscU0DMpgS8duVJrr.> erişim: 25.08.2025.

lidir. Uitelkaar.nl platformu, insanları uyum içinde süreci yönetmeye teşvik eder. Bununla birlikte, şu sorular gündeme gelmektedir: İletişim kuramayan çiftlerle, büyük güç dengesizliklerinin yaşandığı ya da şiddet geçmişi bulunan ilişkilerle nasıl başa çıkılmalıdır? Bu gruplar mevcut haliyle çevrim içi uyuşmazlık çözüm platformundan yararlanamayabilir. Ayrıca platformu kullanan taraflardan belirli bir derecede kendi kendilerine yetebilmeleri beklenmektedir.¹²

Belirtmek gerekir ki, Uitelkaar.nl platformu, boşanma ve ayrılık alanındaki çeşitli konuları kapsasa da, hukukçuların özel müdahalesini gerektiren karmaşık ya da son derece özel durumlar için uygun olmayabilir. Karmaşık veya yüksek çatışmalı boşanmalar için platformun mevcut haliyle kullanılması mümkün olmamaktadır. Platform, daha ziyade anlaşmaya varmak üzere yapıcı bir şekilde iletişim kurabilen taraflara yöneliktir. Bunun yanı sıra, bazı teknolojik sınırlamalar da bulunmaktadır. İnternet erişimi olmayan veya gerekli teknik becerilerden yoksun olan kişiler platformdan etkin şekilde yararlanamayabilir. Kurucular, bu noktada Uitelkaar.nl'nin bir "arka ofis" sistemi olarak avukat, arabulucu ve mali danışmanlar aracılığıyla kullanılabilceğini ileri sürmektedir.¹³ Ancak bu durumda, tarafların güçlendirilmesi ilkesi zayıflamakta ve uzmanlara bağımlılık artmaktadır.

Uitelkaar.nl gibi platformlar insani dokunuştan yoksun olabilir. Bazı durumlarda, boşanma sürecinde daha kişisel ve empatik bir deneyim sağlamak için hukukçularla ve sosyal uzmanlarla yüz yüze etkileşimler gerekli olabilir.

Hollanda Barosu, Rechtwijzer uit elkaar hakkında, müvekkilin kimlik doğrulanmasının garanti edilmediği; avukatların sürece yalnızca son aşamada dâhil olmaları nedeniyle boşanma süreci boyunca taraflara yeterli bilgi vermeleri ve tarafların yaptığı anlaşmayı anladıklarından emin olmalarının çoğu zaman mümkün olmadığı eleştirilerini yöneltmektedir. Bu durumun özen yükümlülüğü ve gizlilik ilkelerine aykırılık riski taşıdığı ifade edilmektedir.¹⁴

Güncel platformda bu eleştirilerin dikkate alındığı görülmektedir. Her dava için kişisel bir vaka yöneticisi atanmakta, daha fazla çevrim dışı müdahale imkânı sağlanmakta, arabulucu, avukat süreçte daha erken aşamalarda rol almaktadır. Ayrıca tarafların anlaşmalarını değiştirebilmesine olanak tanıyan bir "(aftercare)" modülü eklenmiştir.¹⁵

III. BOŞANMA SÜREÇLERİNDE KULLANILAN MEVCUT DİJİTAL ARAÇLAR VE SINIRLAMALARI

Boşanma süreçlerinde diğer ülkelerde kullanılan başka dijital uyuşmazlık çözüm aracı örnekleri de bulunmaktadır. Bu farklı platformlara genel bir bakış

¹² Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 966.

¹³ Dijksterhuis ve Verheij, (n 1) 963, 967.

¹⁴ Hollanda Barosu'nun (*Dutch Bar Association*) Rechtwijzer uit elkaar hakkındaki görüşlerinin açıklandığı bu metin için bkz., <<https://www.advocatenorde.nl/nieuws/nova-signaleert-knelpunten-bij-rechtwijzer-uit-elkaar>> erişim: 25.08.2025.

¹⁵ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 968.

sağlamak ve teknik işlevleri hakkında bilgi vermek, yüksek çatışmalı boşanma davalarında dijital araçların uygulanmasına yönelik olası fırsatları ve engelleri daha iyi anlamaya yardımcı olur.

Bireylerin adalet gereksinimlerini karşılamalarının önündeki engeller; mali kısıtlamalardan, coğrafi sınırlamalardan ya da mevcut kurallar ve düzenlemeler hakkındaki bilgi ve farkındalık eksikliklerinden kaynaklanabilmektedir.¹⁶ Son yıllarda geliştirilen dijital çözümler, özellikle otomasyon ve dönüşüm yoluyla bu mali ve coğrafi engeller ile bilgiye erişim engellerini ortadan kaldırmak için dijital çözümler ortaya konulmuştur. Otomasyon, mevcut iş akışlarına teknolojinin entegre edilmesini ifade ederken, dönüşüm, teknolojinin sunduğu yeni olanaklar sayesinde ortaya çıkan yeni hizmetleri tanımlar.¹⁷ Son yıllarda, boşanma ve ayrılık uyuşmazlıklarının çözümüne yönelik farklı ülkelerde çok sayıda çevrim içi araçlar ve platformlar geliştirilmiştir. Aşağıda bunlardan bir kısmı hakkında genel bilgi verilecektir.

Kanada’da kullanılan Legal Aid BC (önceki adıyla *MyLawBC*) platformu, boşanma ve ayrılık konularında bilgi hizmetleri sağlamaktadır. Bu platform, çiftlere boşanma sürecinde nelerle karşılaşabileceklerini ve hangi konularda anlaşmaları gerektiğini göstermektedir. *MyLawBC*, görselleştirilmiş yollarla, açıkça belirtilmiş müdahale aşamalarını ve zaman çizelgelerini kullanıcıya sunmuştur.¹⁸

*My Divorce Papers*¹⁹, *CompleteCase*²⁰, *3StepDivorce*²¹, *Divorce Writer*²², *LegalZoom*²³, *Divorce.com*²⁴ ve *Hello Divorce*²⁵ gibi Amerika Birleşik Devletlerinde geliştirilen platformlar ise anlaşmalı boşanmalarda kullanılmak üzere belge oluşturma hizmetleri sağlamaktadır. Kullanıcıların platform üzerinde yanıtladığı sorulara göre boşanma anlaşmaları oluşturulmakta ve uzmanlar tarafından kontrol edilmektedir. Bu platformlar web sitelerinde sundukları hizmetleri, mahkeme sürecine kıyasla daha ucuz bir alternatif olarak tanıtmaktadır. Bu platformların çoğu mahkeme tarafından kabul edileceği garantisini vermektedir.²⁶

¹⁶ Richard E. Susskind, *Online Courts and the Future of Justice* (Oxford University Press 2019) 55.

¹⁷ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 969.

¹⁸ Bu bu platform hakkında ayrıntılı bilgi için bkz., <<https://www.familylawinbc.ca/>> erişim: 27.08.2025.

¹⁹ <https://www.mydivorcepapers.com/registration_step1.php> erişim: 27.08.2025.

²⁰ <<https://www.completecase.com/>> erişim: 27.08.2025.

²¹ <<https://www.3stepdivorce.com/>> erişim: 27.08.2025.

²² <<https://www.divorcewriter.com/>> erişim: 27.08.2025.

²³ <<https://www.legalzoom.com/country/nl>> erişim: 27.08.2025.

²⁴ <<https://divorce.com/>> erişim: 27.08.2025.

²⁵ <<https://hellodivorce.com/>> erişim: 27.08.2025.

²⁶ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 970.

BlissDivorce²⁷, DivorceNet²⁸ (ABD), Amica²⁹ (Avustralya), ayrıca yukarıda bahsedilen Uitelkaar.nl ve onun öncülü Rechtwijzer uit elkaar'a arabuluculuk gibi çevrim içi uyuşmazlık çözüm hizmetleri de eklenmiştir. Bunlar, tarafları avukatlarla buluşturan bilgilendirici bir platform olarak hizmet veren DivorceOnline³⁰ (İngiltere) gibi platformlardan farklı olarak, çevrim içi uyuşmazlık çözüm platformlarıdır.³¹ Uitelkaar.nl, boşanma sürecinin resmi olarak tamamlanmasından sonra taraflara anlaşmalarının değişen koşullar çerçevesinde gözden geçirilmesi ve rehberlik bilgileri sağlanması şeklinde bir dizi destek hizmeti sunmaktadır. Yukarıda bahsedilen dijital çözümlerin uygulama kapasitelerinin artırılması bakımından temel engeller; hükümet desteğiyle finanse edilseler dahi, çoğunlukla özel girişimler olması ve yüksek çatışmalı ya da karmaşık boşanmalara hizmet edememeleridir.

IV. MEVCUT DİJİTAL ARAÇLARIN YÜKSEK ÇATIŞMALI BOŞANMA DAVALARINDA KULLANILMAK ÜZERE UYARLANMASI

Yüksek çatışmalı boşanmaların başlıca özellikleri, taraflar arasında kökleşmiş anlaşmazlıkların olması, iletişim eksikliği ve düşmanlık içeren uzun süreli çatışmaların devam etmesi, tarafların birbirlerine yoğun öfke duymaları, boşanma anlaşmasından büyük memnuniyetsizlik duymaları ve kin tutmaya devam etmeleri, bazen çocukların bu çatışmalarda piyon olarak kullanılması şeklinde özetlenebilir.³²

Yüksek çatışmalı boşanmalar karmaşık yapılarından ötürü özel müdahaleler ve uzmanlık gerektirir. Bu tür bir davada, velayeti değerlendirecek uzmanlar, mali danışmanlar, çocuk psikologları gibi farklı disiplinlerden uzmanların aynı anda sürece dahil olması gerekebilir. Bu nedenle dijital araçların yüksek çatışmalı boşanmalar bakımından uygulanmasında bir takım zorluklar ve engeller ortaya çıkmaktadır. Dijital boşanma platformlarının en önemli özelliği olan yapıcı iletişime odaklanması, yüksek çatışmalı durumlarda son derece zordur. Söz konusu platformların, bu tür davalarda sık görülen güç dengesizliklerini giderme kapasitesinin sınırlı olması, bir diğer güçlük olarak karşımıza çıkmaktadır. Kullanıcılardan belirli bir ölçüde kendi kendilerine yeterli olmasının bekleme, yüksek çatışmalı boşanma davalarında gerçekçi olmayabilir.³³ Birden fazla uz-

²⁷ <<https://www.blissdivorce.com/>> erişim: 27.08.2025.

²⁸ <<https://www.divorcenet.com/>> erişim: 27.08.2025.

²⁹ <<https://portable.com.au/work/amica>> erişim: 27.08.2025.

³⁰ <<https://www.divorce-online.co.uk/>> erişim: 27.08.2025.

³¹ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 971.

³² Orna Cohena ve Ziva Levite, 'High-Conflict Divorced Couples: Combining Systemic and Psychodynamic Perspectives' (2012) 34 Journal of Family Therapy 387, 388 vd.

³³ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 973.

manın eş zamanlı olarak sürece dahil olmalarının sağlanması mevcut platformlarda mümkün olmayabilir.

Mevcut platformların, amacı ve ana işlevini tamamen değiştirip yeniden tasarlanarak, kullanıcı temelli uyuşmazlık çözüm mekanizmasından, uzmanların hem birbirleriyle hem de taraflarla işbirliği yapabilecekleri bir dava yönetim platformuna dönüştürülmesi, yüksek çatışmalı boşanma davalarında uzmanların kritik rolü göz önünde bulundurulduğunda, büyük önem arz etmektedir.³⁴

Hollanda’da kullanılan Rechtwijzer uit elkaar ve Uitelkaar.nl gibi platformlar mevcut halleriyle yüksek çatışmalı boşanmalara hizmet edememektedir. Ancak sundukları bazı faydalı özellikler, yüksek çatışmalı boşanmalar bağlamında kullanılmak üzere uyarlanabilir. Bunlar arasında³⁵;

- Kullanıcıdan alınan girdilere ya da önceden belirlenmiş şablonlara dayalı olarak belgeleri otomatik şekilde üreten belge üretim araçları,
- Belgeler üzerinde eşzamanlı düzenleme yapılmasına olanak tanıyan, yapılan değişikliklerin kesinleşmeden önce bir avukat ya da danışman tarafından izlenip onaylanmasını sağlayan ve böylece fiziksel olarak hazır bulunmaya gerek olmadan anlaşmaların müzakere edilmesini kolaylaştıran denetimli gerçek zamanlı belge değişiklik araçları,
- Taraflara görevlerin ya da hedeflerin ilerlemesini izleme olanağı sağlayan ilerleme takip sistemleri,
- Belgeleri düzenlemek, depolamak ve geri çağırmak için kullanılan ve böylece dosyalara kolay erişim ve güvenlik sağlayan etkili dosya yönetimi araçları,
- Boşanma veya ayrılık sonrasında eşlerin sağlanması gereken mali desteğin miktarını belirlemek için kullanılan nafaka hesaplama formülleri yer almaktadır.

Ayrıca yapay zekâ teknolojileri (örneğin doğal dil işleme, duygu analizi gibi), taraflar arasındaki potansiyel çatışma tırmanışlarını incelemek için kullanılabilir. Doğal dil işleme (NLP), sohbet kayıtları, e-postalar ya da sosyal medya gibi metin verilerini analiz ederek duygu, ifade ve sorun sinyali veren anahtar kelimeleri tespit edebilir.³⁶

Farklı disiplinlerden uzmanları bir araya getiren platformlar, farklı alanlardan profesyonellerin bilgi paylaşımını ve birlikte çözüm üretmesini hedefler. Teknoloji, bu uzmanlar arasında iletişimi, koordinasyonu ve bilgi alışverişini kolaylaştırır. Boşanma uyuşmazlıklarının çözümünde bu özelliklerin nasıl uyarlanabileceğini görmek için çok sayıda pilot uygulama yapılmasına ihtiyaç vardır.

³⁴ Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 973.

³⁵ Anılan özellikler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Dijksterhuis ve Verheij (n 1) 963, 974 vd.

³⁶ Mattia Vicari ve Mauro Gaspari, ‘Analysis of News Sentiments Using Natural Language Processing and Deep Learning’, (2021) 36, AI & Society 931, 933.

V. BOŞANMA SÜREÇLERİNDE KULLANILAN ÇEVİRİMİÇİ UYUŞMAZLIK ÇÖZÜM ARAÇLARININ TÜRK BOŞANMA SİSTEMİ BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Hollanda'da kullanılan Rechtwijzer uit elkaar ve onun halefi Uitelkaar.nl platformları, düşük çatışmalı boşanmalarda dijital araçların taraflara zaman, maliyet ve erişilebilirlik açısından önemli katkılar sağladığını göstermiştir. Bununla birlikte, yüksek çatışmalı boşanmalarda bu araçların yetersizlikleri de ortaya konulmuştur. Bu bölümde söz konusu dijital araçlara ilişkin değerlendirmeler, dijitalleşme süreçlerini deneyimleyen Türk hukuku açısından incelenecektir.

Türk Medeni Kanunu (TMK) kapsamında eşlerin anlaşmak suretiyle boşanmaları (md. 166/III) mümkün olmakla birlikte, hâkim kararı olmaksızın mahkeme dışında evlilik birliğine son vermeleri mümkün değildir. TMK'nın 166/III. maddesinde düzenlenen ve anlaşmalı boşanma olarak ifade edilen boşanmada, boşanma konusunda ortak iradeye sahip eşlerin, boşanmanın mali sonuçları ve çocukların durumu hakkında kabul ettikleri düzenlemenin mahkemece uygun bulunması halinde boşanmaya hükmedilir.³⁷ Esasında bu yönüyle TMK'nın 166/III. maddesinde düzenlenen anlaşmalı boşanma, Hollanda'da boşanma süreçlerinde kullanılan dijital araçlara benzemektedir. Zira dijital boşanmada da, boşanmak isteyen tarafların çevrim içi platformları kullanmak suretiyle, boşanmanın mali sonuçları ve çocuklar hakkında vardıkları anlaşma, mahkeme tarafından onaylandıktan sonra boşanma kesinleşmektedir. Ancak anlaşmalı boşanmadan farklı olarak dijital boşanmada boşanma ve sonuçları konusunda tarafların yapmış oldukları anlaşmanın mahkeme tarafından onaylanarak boşanmanın kesinleşmesi için hâkimin eşleri bizzat dinlemesine ihtiyaç yoktur. Tarafların hazırladıkları boşanma anlaşmasının ve gerekli diğer evrakların mahkeme sistemine yüklenmesi yeterlidir. Buna karşılık TMK'nın 166/III. maddesi kapsamında anlaşmalı boşanmanın gerçekleştirilmesi için, hâkimin eşlerin serbest iradeleriyle boşanmayı isteyip istemediklerini tespit etmek üzere eşleri bizzat dinlemesi gerekir.³⁸ Buradan hareketle, mevcut yasal düzenlemeler kapsamında Türk hukukunda tamamen çevrim içi boşanma imkânsız olup, mahkeme kararı ve anlaşmalı boşanmada, boşanmaya karar verilebilmesi için hâkimin tarafları bizzat dinlemesi zorunludur.

³⁷ Mustafa Dural, Tufan Ögüz ve M. Alper Gümüş, *Türk Özel Hukuku, Cilt III Aile Hukuku* (17. bs Filiz Kitabevi 2022) 124; Feride Demirbaş, 'Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Aynı Haklara İlişkin Hükümleri ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar' (2020) 2, Yıldırım Beyazıt Hukuk Fakültesi Dergisi 559, 564; Mehmet Erdem ve Aslı Makaracı Başak, *Aile Hukuku*, (Seçkin Yayınları 2022) 136.

³⁸ Hüseyin Hatemi, *Aile Hukuku* (10. bs. On İki Levha Yayıncılık 2023) 126; Demirbaş (n 37) 559, 563; Sevtap Yücel, 'Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri' (2018) 4 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239, 243; Aybüke Basım, 'Anlaşmalı Boşanma Çekişmesiz Yargı İşi mi?' (2022) 69 Adalet Dergisi 513, 536; Dural, Ögüz ve Gümüş (n 37) 124; Aydın Zevkliler, Emre, Cumaloğlu ve M. Beşir Acabey, *Medeni Hukuk III Aile Hukuku* (Adalet Yayınevi 2024) 285; Erdem ve Makaracı Başak (n 37) 135.

Dijitalleşmenin ve yapay zekâ sistemlerinin giderek yaygınlaşmasının Türk hukukundaki önemli yansımalarından, UYAP (Ulusal Yargı Ağı Projesi) ve e-Devlet uygulamaları, dava açma, dosya takibi ve belgelerin elektronik ortamda paylaşılmasını mümkün kılmaktadır. Ancak bu sistem, yalnızca usul ekonomisi sağlamaktadır; boşanma davalarına özgü maddi sorunların çözümünde doğrudan işlev görmemektedir. Bununla birlikte, özellikle anlaşmalı boşanmada tarafların önceden çevrim içi araçlarla anlaşma protokolü hazırlamaları, nafaka ya da mal paylaşımına ilişkin anlaşmaların dijital araçlarla düzenlenmesinin boşanma sürecinin hızlanmasında katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Buna karşılık, aile içi şiddet vakaları ve özellikle güç dengesizliği bulunan ilişkilerde boşanma sürecin çevrim içi araçlar kullanılarak yürütülmesi, taraflardan birinin dezavantajlı konuma düşmesine neden olabilir. Özellikle yüksek çatışmalı boşanmalarda mahkemenin tarafları bizzat dinlemesi, sosyal hizmet uzmanlarının ve psikologların sürece doğrudan katılması çoğu zaman vazgeçilmezdir. Yüksek çatışmalı boşanmalarda dijital araçlar tek başına çözüm üretmekten uzak görünse de, belirli işlevleriyle sürece önemli katkılar sağlayabilir. Özellikle belgelerin standart formlar üzerinden hazırlanması, dosyaların güvenli şekilde paylaşılması ve sürecin hangi aşamada olduğunun taraflarca izlenebilmesi, uyuşmazlığın daha düzenli ve şeffaf yürütülmesi bakımından önemlidir. Bu tür dijital destekler, boşanmanın hâkim kararıyla gerçekleşmesi gerçeğini değiştirmese de, sürecin daha verimli, kontrollü ve tarafların daha iyi yönlendirildiği bir zeminde yönetilmesine hizmet eder.

Öte yandan dijital platformların kullanılması, boşanma davalarında çocuğun yüksek yararının sağlanması bakımından da sürece katkı sağlayabilir. Şöyle ki, boşanma davalarında çocuğun ebeveynler arası çatışmada araç olarak kullanıldığının tespiti halinde, çocuğa bağımsız temsilci atanması hususunda doğrudan mahkeme hakimine yetki veren bir sistemin kabul edilmesi, çocuğun yüksek yararının korunması bakımından son derece önemlidir. Hakimin, barolarda oluşturulacak çocuk hakları biriminden ya da Adli Destek ve Mağdur Hizmetlerinde oluşturulacak bir birimden doğrudan sistem üzerinden talepte bulunarak çocuğu temsil etmek üzere bir temsilci görevlendirilmesini sağlayabileceği bir usul geliştirilmelidir. Zira mevcut kayyım atanması prosedürü zaman zaman yargılamada gecikmelere sebebiyet verecek kadar uzun sürmektedir. İşte bu noktada çevrim içi dijital platformların kullanılması yoluyla, çocuğun yüksek yararının korunması bakımından önem arz eden temsilci tayininin, sistem üzerinden hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi olanaklı hale gelebilir. Burada dijital platformlar, hakim, avukat, psikolog, pedagog gibi çeşitli disiplinlerden uzmanların hızlı bir şekilde eş zamanlı olarak bir araya gelmesini; gerekli bilgi ve belgelerin sistem aracılığıyla pratik ve güvenli bir şekilde paylaşılmasını mümkün hale getirecek, böylece çocuk dostu adalet ilkelerine uygun olarak çocuğa temsilci tayini gerçekleştirebilecektir.

Netice itibariyle, diğer ülke uygulamalarında olduğu gibi Türk hukuku bakımından da dijital boşanmada, boşanmanın tamamen çevrimiçi bir işlem olarak, yani mahkemeye gitmeksizin tek tuşla sonuçlandırılabilmesi bir usul öngörülmemektedir. Dijital boşanma platformu, boşanma belgelerinin çevrimiçi olarak hazırlanması, bilgi ve belgelerin güvenli bir şekilde paylaşılması, farklı disiplinlerden uzmanların eş zamanlı olarak süreçte hazır bulunması, nafaka hesaplama ve mal paylaşımına ilişkin danışmanlık hizmeti sağlanması, boşanma ve sonuçlarına ilişkin anlaşma protokolünün hazırlanması ve avukat tarafından incelenmesi gibi olanakların sunulduğu çevrimiçi boşanma uyuşmazlığı çözüm araçları şeklinde geliştirilebilir. Bu şekilde geliştirilen çevrim içi boşanma uyuşmazlığı araçlarının, elektronik ortamda dava açılmasının mümkün olduğu UYAP ve e-Devlet uygulamalarıyla entegrasyonu sağlanmalıdır.

Ancak boşanma kamu düzenine ilişkin sonuçlar doğurduğundan, sürecin dijitalleşmesi yalnızca teknik değil, aynı zamanda normatif açıdan da bir takım düzenlemeler yapılmasını gerektirmektedir. Bu noktada tarafların, velayet, nafaka ve mal paylaşımı konularında dijital ortamda anlaşmaya varabileceklerine yönelik mevzuatta açık düzenlemeye yer verilmelidir. Ancak bu halde de anlaşmanın kesinlik kazanması için mahkemeye sunulmasına yönelik kural geçerliliğini koruyacaktır. Diğer taraftan anlaşmalı boşanma için gerekli olan hakimin eşleri bizzat dinlemesi şartının, anlık ses ve görüntü nakline olanak sağlayan çevrimiçi araçlarla gerçekleştirilebileceğine yönelik olarak, Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun ses ve görüntü nakledilmesi yoluyla duruşma icrasının düzenlendiği 149. maddesine paralel bir düzenleme yapılmalıdır. Burada Hukuk Muhakemelerinde Ses ve Görüntü Nakledilmesi Yoluyla Duruşma İcrası Hakkındaki Yönetmelik'in 11/(5). maddesinde e- Duruşmaya katılımın sağlanabileceği ortama ilişkin olarak yapılan açıklamalara uygun bir düzenleme yapılması önerilmektedir. Buna göre yapılacak düzenlemede, tarafların dinlenme usulüne ilişkin olarak, hâkimin eşlerin serbest iradeleriyle anlaşmalı boşanmayı isteyip istemediklerine kanaat getirmesine olanak sağlayacak şekilde, her türlü etki ve yönlendirmeden uzak, tarafların yüz ifadelerini, vücut hareketlerini, davranışlarını gözlemleyeceği, duygularını anlamaya ve söylediklerini net bir şekilde duymaya olanak sağlayacak bir ortamda eşleri dinleyeceği hususlarına yer verilmesi isabetli olacaktır.

SONUÇ

Boşanma uyuşmazlıklarının çözümünde dijital ortam, çeşitli platform ve araçların ortaya çıkmasıyla önemli ölçüde gelişmiştir. Bununla birlikte sürdürülebilirlik sorunları ve uzun vadeli kamu finansmanının yetersizliği, bu platformların yaygınlaştırılmasının önündeki temel engellerdir.

Rechtwijzer uit elkaar ve Uitelkaar.nl gibi platformlar, esas olarak düşük düzeyde çatışma içeren davalara hitap etmektedir. Bu platformlar, yapıcı iletişime dayalı olmaları, güç dengesizliklerini ele alma konusunda sınırlı yetenekleri, çok

sayıda farklı uzmanın eşzamanlı katılımını gerektiren davalara uygun olmamaları nedeniyle yüksek çatışmalı boşanmalarda yetersiz kalmaktadır. Bununla birlikte çevrim içi iletişim ve belge yönetimi, uzmanlar ile tarafların işbirliği gibi mevcut uyumsuzluk çözme mekanizmalarının çeşitli işlevlerinin, çatışma düzeyinin yüksek olduğu boşanma davalarının çözümüne dâhil edilmesi mümkündür. Ayrıca doğal dil işleme ve duygu analizi gibi yapay zekâ teknolojilerinin, taraflar arasındaki potansiyel çatışma tırmanışlarını erken aşamada tespit ederek zamanında müdahale olanağı sağlayabileceği belirtilmektedir.

Mevcut platformların amaç ve işlevlerinde köklü bir dönüşüm yapılarak, bunların yalnızca kullanıcı odaklı uyumsuzluk çözüm araçları olmaktan çıkarılıp uzmanların ve tarafların birlikte çalışmasını kolaylaştıran dava yönetim platformlarına dönüştürülebileceği önerilmektedir. Ayrıca bu platformlara farklı disiplinlerden uzmanların dahil edilmesi, veri paylaşımının teşvik edilmesi ve gerçek zamanlı işbirliğinin desteklenmesi mümkündür.

Türk hukukunda mevcut yasal düzenlemeler kapsamında dijital boşanmanın, mahkemesiz boşanma biçiminde gerçekleşmesi mümkün değildir. Ancak usul ekonomisi sağlamak ve uyumsuzluk çözümünü destekleyerek boşanma sürecini hızlandırmak amacıyla çevrim içi boşanma araçlarının entegrasyonu fayda sağlayabilir.

Sonuç olarak, dijitalleşme, düşük çatışmalı boşanmaların çözümünde önemli kolaylıklar sağlamıştır. Ancak yüksek çatışmalı boşanmaların karmaşık ve duygusal açıdan yüklü doğasına uygun dijital araçlar geliştirmek için yenilikçi yaklaşımlara ihtiyaç vardır. Bu alanda yapılacak araştırma ve geliştirme çalışmaları, yüksek çatışmalı boşanmaların zorluklarıyla başa çıkılmasında bireylere destek sağlama potansiyeline sahiptir.

KAYNAKÇA

Aktürk E, ‘Mahkeme Dışı Boşanmanın Türk Hukukunda Uygulanması İmkânının Değerlendirilmesi’ (2025) 11 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 31-56.

Basım A, ‘Anlaşmalı Boşanma Çekişmesiz Yargı İş mi?’ (2022) 69 Adalet Dergisi 513-554.

Bickel, E A, van Dijk M A J ve Giebels E, *Online Legal Advice and Conflict Support: A Dutch Experience* (University of Twente 2015).

Cohena O ve Levite Z, ‘High-Conflict Divorced Couples: Combining Systemic and Psychodynamic Perspectives’ (2012) 34 Journal of Family Therapy 387-402.

Demirbaş F, ‘Anlaşmalı Boşanma Protokolünün Taşınmazlar Üzerindeki Ayni Haklara İlişkin Hükümleri ile İlgili Bazı Hukuki Sorunlar’ (2020) 2 Yıldırım Beyazıt Hukuk Fakültesi Dergisi 559-598.

Dijksterhuis B ve Verheij T, 'The Added Value of The Dutch Online Divorce Resolution Tools Rechtwijzer uit elkaar and successor Uitelkaar.nl for High-Conflict Divorces' (2024) 4 FamPra.ch 963-977.

Dural M, Ögüz T ve Gümüş M A, *Türk Özel Hukuku, Cilt III Aile Hukuku* (17. bs. Filiz Kitabevi 2022).

Eichenberg C, Huss J ve Küsel C, 'From Online Dating to Online Divorce: An Overview of Couple and Family Relationships Shaped Through Digital Media' (2017) 39 [4] Contemporary Family Therapy 249-260.

Erdem M ve Makaracı Başak A, *Aile Hukuku* (Seçkin Yayınları 2022).

Gramatikov M ve Klaming L, 'Getting Divorced Online: Procedural and Outcome Justice In Online Divorce Mediation' (2012) 14 [1] Journal of Law & Family Studies 97-120.

Güneş Peschke S, 'Dijital Boşanmaya İlişkin Güncel Düzenlemeler: Farklı Ülke Uygulamaları' (2018) IV [1] KADEM Kadın Araştırmaları Dergisi 121-146.

Hatemi H, *Aile Hukuku* (10. bs. On İki Levha Yayıncılık 2023).

Susskind R E, *Online Courts and the Future of Justice* (Oxford University Press 2019).

Vicari M ve Gaspari M, 'Analysis of News Sentiments Using Natural Language Processing and Deep Learning' (2021) 36 AI & Society 931-937.

Yücel S, 'Yargıtay Kararları Işığında Anlaşmalı Boşanma Davası Sonrasında Nafaka ve Tazminat Talepleri' (2018) 4 [1] Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 239-257.

Zevkliler A, Cumalıoğlu E ve Acabey M B, *Medeni Hukuk III Aile Hukuku* (Adalet Yayınevi 2024).